दाङ जिल्लाका नाटकको अध्ययन

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीयविभागको स्नातकोत्तर तहदोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

घनी प्रसाद धिताल

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्व विद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६९

शोध निर्देशकको सिफारिस

नेपाली एम.ए शैक्षिक वर्ष ०६५/६७ दोस्रो वर्षका विद्यार्थी घनी प्रसाद धितालले **दाङ जिल्लाका नाटकको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यसँग सन्तुष्ट छु र यसको मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति :-२०६९/०९/८

....

उप प्रा. राजुमान डङ्गोल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि. वि. कीर्तिपुर
काठमाडौं

स्वीकृति - पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका विद्यार्थी घनी प्रसाद धितालले स्नातकोत्तर द्वितीय वर्ष दसौँ पत्रको प्रयोजनको लागि तयार पार्नु भएको **दाङ जिल्लाका नाटकको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोध पत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध पत्र मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा.डा.देवी प्रसाद गौतम ....

(विभागीय प्रमुख)

२. उप प्रा. राजुमान डङ्गोल ....

(शोध निर्देशक)

३. अमर गिरी ....

(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०६९/ ०९ /०८

कृतज्ञता ज्ञापन

दाङ जिल्लाका नाटकको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु उप प्रा. राजुमान डङ्गोलज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्ना कतिपय व्यावहारिक कार्य व्यस्ततामा रहनु भए तापनि मलाई शोधकार्य गर्न समुचित मार्ग निर्देशन एवम् आवश्यक सल्लाह प्रदान गर्नु भएकोमा शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरुज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । शोध प्रस्ताव स्वीकृत गरी शोधकार्यका लागि अवसर प्रदान गर्नु हुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा.देवी प्रसाद गौतम एवम् नेपाली केन्द्रीय विभाग परिवारप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

जीवनमा अनवरत रूपले शिक्षालाई गतिशीलता प्रदान गरिदिने स्वर्गीय बुबा आमा दामोदर धिताल र सुभद्रा धितालप्रति म ऋणी छु । यस्तै मेरा साथीहरूको सहयोगलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । आवश्यक पुस्तक सामग्री सङ्कलन गर्ने नेपाली केन्द्रीय विभाग, म.ब.क्या. दाङका पुस्तकालय प्रमुख नित्यानन्द शर्मा, साहित्यकार कृष्ण राज डि.सी., राप्ती साहित्य परिषद्, लेखक संघ, पुरुषोत्तम खनाल, कमलमणि देवकोटा, टीकाराम उदासी लगायत प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग गरिदिने विभिन्न संघ संस्था र आफ्नो कामलाई थाँती राखेर शुद्धताका साथ टङ्कन गरी सहयोग गर्नु हुने श्री सुशीला सिंखडाप्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यो शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्व विद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर समक्ष पेश गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र : ०६५/०६७

मिति : २०६९/ ०९/०८

शोधार्थी

....

घनी प्रसाद धिताल

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, कीर्तिपुर

विषय सूची

पृष्ठ

पहिलो परिच्छेद : शोध परिचय **१-४**

१.१ विषय परिचय १

१.२ समस्या कथन १

१.३ शोधको उद्देश्य २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा २

१.५ शोधको औचित्य ३

१.६ शोधपत्रको सीमाङ्कन ४

१.७ सामग्री सङ्कलन विधि ४

१.८ शोध पत्रको रूपरेखा ४

दोस्रो परिच्छेद : दाङ जिल्लाको साहित्यिक तथा सांस्कृतिक पृष्ठभूमि **५-१२**

२.१ दाङ जिल्लाको भौगोलिक/सांस्कृतिक परिवेश ५

२.२ दाङ जिल्लाको साहित्यिक इतिहास ६

तेस्रो परिच्छेद : नेपाली नाट्य परम्पराको सन्दर्भमा दाङको नाट्य परम्परा **१३-२३**

२.१ नेपाली नाट्य परम्पराको परिचय १३

३.१.१ प्राथमिक काल १४

३.१.२ माध्यमिक काल १५

३.१.३ आधुनिक काल १६

३.२ दाङको नाट्य परम्परा २१

३.३ निष्कर्ष २३

चौथो परिच्छेद : दाङका नाटककार र नाट्य कृतिको विवरण तथा विश्लेषण २४-४४

४.१ विषय प्रवेश

४.१.१ नाटककार सुकदेव लामिछाने २४

४.१.२ नाटककार सुकदेव लामिछानेको 'प्रायश्चित' एकाङ्की नाटकको अध्ययन २६

४.१.२.१ चरित्र चित्रण ३०

४.१.२.२ परिवेश विधान ३४

४.१.२.३ उद्देश्य ३५

४.१.२.४ अङ्क/दृश्य विधान ३५

४.१.२.५ द्वन्द्व ३६

४.१.२.६ भाषाशैली ३६

४.१.२.७ संवाद ३६

४.२ नाटककार डिल्ली बस्नेत ३६

४.२.१ 'ज्यूँदो लाश' नाटकको अध्ययन ३६

४.२.१.१ चरित्र चित्रण ३७

४.२.१.२ परिवेश विधान ३७

४.२.१.३ उद्देश्य ४०

४.२.१.४ अङ्क वा दृश्य विधान ४३

४.२.१.५ द्वन्द्व ४३

४.२.१.६ भाषाशैली ४४

४.२.१.७ संवाद ४४

४.३ निष्कर्ष ४५

पाँचौं परिच्छेद : दाङ जिल्लाका फुटकर नाटकको विवरण तथा अध्ययन ४५-८५

५.१ परिचय ४७

५.१.१ नाटककार भागवत शर्मा ४८

५.१.१.१ नाटककार भागवत शर्माको 'छहारी' नाटकको अध्ययन ४९

५.१.२ नाटककार विज्ञान शर्मा ५१

५.१.२.१ नाटककार विज्ञान शर्माको 'साँचो मुक्तिको बाटो' नाटकको अध्ययन ५१
५.१.३ नाटककार दुर्गालाल के.सी. ५३
५.१.३.१ नाटककार दुर्गालाल के.सी.को 'परिवर्तन यसरी हुन्छ' नाटकको अध्ययन ५३
५.१.४ नाटककार विष्णु प्रसाद पोखेल ५५
५.१.४.१ नाटककार विष्णु प्रसाद पोखेलको 'आफ्नै कथा आफ्नै व्यथा' नाटकको अध्ययन ५५
५.१.५ नाटककार डिल्ली बस्नेत ५७
५.१.५.१ नाटककार डिल्ली बस्नेतको 'अंशबण्डा' नाटकको अध्ययन ५८
५.१.६ नाटककार शरद अधिकारी ५९
५.१.६.१ नाटककार शरद अधिकारीको 'विद्रोह' नाटकको अध्ययन ५९
५.१.७ नारायण प्रसाद शर्मा ६१
५.१.७.१ नारायण प्रसाद शर्माको 'चोखो मान्छे' नाटकको अध्ययन ६२
५.१.८ नाटककार कर्णप्रिय 'प्रकृति' धिताल ६४
५.१.८.१ नाटककार कर्णप्रिय 'प्रकृति' धितालको 'सेतो परेवा' नाटकको अध्ययन ६५
५.१.९ नाटककार दिपकराज आचार्य ६७
५.१.९.१ नाटककार दिपकराज आचार्यको 'ओइलाएका फूलहरू' नाटकको अध्ययन ६७
५.१.१० नाटककार कमल गाउँले ६९
५.१.१०.१ नाटककार कमल गाउँलेको 'मेरो गाउँ' नाटकको अध्ययन ७०
५.१.११ नाटककार मित्रलाल पार्दे 'हिमाल' ७२
५.१.११.१ नाटककार मित्रलाल पार्दे 'हिमाल' को 'के बुद्ध जन्मदैन ?' नाटकको अध्ययन ७२
५.१.१२ नाटककार लोकराज अधिकारी ७४

५.१.१२.१ नाटककार लोकराज अधिकारीको ‘आवेग’ नाटकको अध्ययन ७४
५.१.१३ नाटककार लोकराज पराजुली ७६
५.१.१३.१ नाटककार लोकराज पराजुलीको ‘मन नफाटोस्’ नाटकको अध्ययन ७७
५.१.१४ नाटककार कमलमणि देवकोटा ७९
५.१.१४.१ नाटककार कमलमणि देवकोटाको ‘पत्रकार सम्मेलन’ नाटकको अध्ययन ७९
५.१.१५ नाटककार अमर सुवेदी ८१
५.१.१५.१ नाटककार अमर सुवेदीको ‘शंका’ नाटकको अध्ययन ८१
५.१.१६ नाटककार दामोदर प्रसाद सुवेदी ८१
५.१.१६.१ नाटककार दामोदर प्रसाद सुवेदीको ‘कर्तव्य’ नाटकको अध्ययन ८३
५.१.१७ नाटककार सीता लम्साल ८५
५.१.१७.१ नाटककार सीता लम्सालको ‘आमा’ नाटकको अध्ययन ८६

छैटौं परिच्छेद : शोधसार / निष्कर्ष **८८-९०**

सन्दर्भ सामग्री सूची **९१-९२**

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

एम.ए	मास्टर अफ आर्टस
क्र.स.	क्रम सङ्ख्या
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
प्र.ले.स.	प्रगतिशील लेखक संघ
पृ.	पृष्ठ
पं	पण्डित
त्रि.न.पा	त्रिभुवन नगरपालिका
त्रि.वि.वि.	त्रिभुवन विश्व विद्यालय
वि.सं.	विक्रम संवत्
सं	सम्पादक